

ประชุมวิชาการกับการพัฒนาคุณภาพวิชาการไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประมวล สุธีจารุวัฒน์

ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขานุการฝ่ายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม พ.ศ.2548-2549

วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2549 ที่ผ่านมาเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ผู้เขียนได้มีโอกาสไปร่วมการสัมมนาส่งเสริมการประชุมนานาชาติ ซึ่งจัดโดยสมาคมส่งเสริมการประชุมนานาชาติ (ไทย) (Thailand Incentive and Convention Association, TICA) โดยได้รับความร่วมมือจาก "ทีเส็บ" สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) (Thailand Convention & Exhibition Bureau, TCEB) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและภาคเอกชนอีกหลายแห่ง สำหรับปี พ.ศ.2549 นี้ นับเป็นการจัดสัมมนาครั้งที่ 14 มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาจำนวนมากจนแน่นห้องบอลรูมของโรงแรมมิลเลนเนียม ฮิลตัน กรุงเทพฯ ซึ่งใช้เป็นสถานที่จัดการสัมมนาผู้ร่วม สัมมนานี้ทั้งจากภาคการศึกษา และเอกชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับตัวผู้เขียนเองก็นับเป็นครั้งที่ 2 ที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมสัมมนากับ TCEB นับเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับตัวเองขึ้นอีกพอสมควร

พูดก็พูดเถิดนะครับ ยังมีโอกาสได้รับฟังแนวทางการจัดประชุมในระดับนานาชาติจาก TICA และ TCEB ยิ่งทำให้ผู้เขียนเกิดอาการกระหายน้ำหรืออยากผลัดดันให้เกิดกิจกรรมวิชาการในลักษณะประชุมสัมมนาให้เกิดบ่อยครั้งมากยิ่งขึ้นในประเทศไทย มีเหตุผลประกอบแนวความคิดอยู่หลายประเด็นจะค่อยๆ เรียบเรียงอธิบายให้ได้รับฟังไปพิจารณาต่อกันนะครับ

เมื่อราว 2 ปีที่แล้ว ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกและเพิ่งจะเดินทางกลับมาจากประเทศญี่ปุ่น ความที่ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ผู้เขียนมีโอกาสได้ร่วมงานสัมมนา งานประชุมวิชาการ ทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติที่จัดในประเทศญี่ปุ่นอยู่บ่อยครั้ง แทบทุกครั้งก็จะถูกเพื่อนนักเรียน นักวิจัย อาจารย์ และผู้อำนวยการระดับหัวกะทิของประเทศญี่ปุ่นยิงคำถามจนพรวดเดียวไปทั้งตัว แม้จะเจ็บตัวอยู่บ้างแต่ผู้เขียนก็รู้สึกที่ตัวเองได้รับมุมมองและแนวความคิดอะไรดีๆ จากการประชุมเหล่านั้นอยู่จำนวนมากจะบอกว่าตัวเองเข้าใจและรู้จัก "งานวิชาการ" จริงๆ จังๆ ก็จากการได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนาเหล่านั้นนั่นแหละครับ จนทำให้อยากผลัดดันให้เกิดกิจกรรมแบบเดียวกันในประเทศไทยมากๆ บ้าง คนญี่ปุ่นจริงจังกับการแสดงทัศนะทางวิชาการในงานประชุมมากครับ และก็แปลกที่ส่วนใหญ่ไม่ถือโกรธกันเมื่องานจบลง หลายๆ คนเถียงกันจะเป็นจะตาย แต่หลังงานก็ถอดคอกันไปจับสากเฮฮากันไปตามเรื่อง

สำหรับตัวผู้เขียนเองการถูกยิงคำถามจำนวนมากในขณะที่ยืนอยู่บนเวทีแสดงผลงานก็รู้สึกแสบๆ คันๆ และมีความเครียดรบกวนความรู้สึกอยู่ไม่น้อย ต่อเมื่อผ่านกระบวนการดังกล่าวมาได้หลายๆ ครั้ง ก็พบว่าตัวเองเหมือนถูกเครื่องมือชั้นดีลับเหลี่ยมเจียรระโน ทำให้เริ่มทำงานวิชาการอย่างรอบคอบระมัดระวังมากขึ้น รวมทั้งอารมณ์หงุดหงิดที่มักเกิดขึ้นในครั้งแรกๆ ที่ถูกใครๆ ตั้งคำถามให้ตอบก็ค่อยๆ จางหายไป เปลี่ยนเป็นความรู้สึกยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง และก็นอนข้างจะเอนเอียงไปในทิศทางที่ชมชอบให้ใครๆ คิดอะไรต่างๆ กันด้วยซ้ำนะครับ ยิ่งได้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นดีๆ ที่ต่างๆ กันไป ยิ่งทำให้เราคิดอะไรๆ รอบด้านลึกซึ้งมากขึ้น

เมื่อได้ไตร่ตรองเปรียบเทียบลักษณะกิจกรรมทางวิชาการที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนแบบไทย ซึ่งผู้เขียนเองก็สำเร็จการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี และปริญญาโทในประเทศไทย (มีความเชื่อส่วนตัวว่าการเป็น "ผู้สอน" หรือแม้แต่ "ผู้ออกแบบหลักสูตร" ในหลักสูตรปริญญาโทหรือเอก ยังไงก็ไม่มีทางเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับ "ผู้เรียน" บ้างในระหว่างที่อยู่ในกระบวนการถ้าตัวเองไม่ได้ลงไปเรียนเองจริงๆ จังๆ) เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตัวเองได้พบในระหว่างที่เรียนหนังสืออยู่ในประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนก็เริ่มรู้สึกว่าในยุคสมัยนี้การพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาไม่ควรที่จะมีแต่เพียงเนื้อหาในทางวิชาการ แต่น่าจะหมายรวมไปถึงการที่กระบวนการสามารถผลิตมหาบัณฑิต (หรือดุษฎีบัณฑิต) ที่มีวุฒิภาวะที่

เหมาะสม มีความสามารถในการบริหารจัดการงานวิชาการ ตลอดจนการมีทักษะที่เพียงพอในด้านการประสานความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาการอื่นๆ ที่ทำงานอยู่ในศาสตร์สาขาเดียวกัน ซึ่งในที่สุดจะส่งผลให้สามารถร่วมมือกันผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวทางวิชาการในวงกว้างทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติได้

การจะได้มาซึ่งกระบวนการอย่างที่กล่าวถึงนั้น ลำพังเพียงการดูแลพูดคุยกันเองระหว่างนักเรียน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ/หรือ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์อีกจำนวน 4-5 คน ก็อาจจะยังไม่เพียงพอหรือจนกระทั่งเราคงถกเถียงกันเองได้ แต่ในเรื่องรายละเอียดทางวิชาการที่กลุ่มของเราถนัดและมีประสบการณ์เท่านั้นเองแหละครับ ส่วนในเรื่องจะทำอย่างไรให้นักเรียนของเรากล้าแสดงออก รู้จักวิธีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิชาการ รู้จักการตอบคำถามโดยอาศัยข้อมูลผลการศึกษารหัสหรือข้อเท็จจริง ตลอดจนมองโลกกว้างๆ สามารถสานสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรมได้ดี ไม่ยึดติดอยู่กับเพียงชื่อสถาบันหรือแม่แต่ใบปริญญาบัตร ผู้เขียนมองว่าการจัดสัมมนาและประชุมวิชาการตลอดจนการออกวารสารวิชาการต่างๆ จะช่วยดึงดูดให้ผู้คนในวงการวิชาการออกมาแสดงทัศนคติออกมาแบ่งปันความคิดเห็น หากเรามีเวทีให้บัณฑิตนักศึกษา นักวิจัยของเราได้แสดงผลงานมากขึ้น โอกาสที่สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมต่างๆ ที่ถูกพัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นในประเทศจะถูกนำไปถ่ายทอดประยุกต์ใช้ก็น่าจะมีมากขึ้น ในระยะยาวการนำเขาเทคโนโลยีจากต่างชาติก็น่าจะลดน้อยลง สิ่งที่ยากและเราต้องร่วมมือกันทำต่อไปคือการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในแง่การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และการไม่ผูกใจเจ็บแค้นอาฆาต หากสามารถส่งเสริมกันได้ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ก็จะเป็เครื่องมืออย่างหนึ่งที่ได้ผลดียิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นในแง่ของผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของประเทศชาติที่จะตามมาจากการจัดประชุมสัมมนาก็มีตัวเลขที่น่าสนใจไม่น้อย ผู้เขียนจะค่อยๆ แสดงให้เห็นในหัวข้อต่อไป ไปด้วยครับ

ประชุมวิชาการคืออะไร?

ประชุมวิชาการ (academic conference) คือ การประชุมหรือการรวมตัวกันของนักวิชาการ นักวิจัย นักวิชาชีพ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาหนึ่งๆ เพื่อถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลและผลลัพธ์ของการศึกษาวิจัยที่แต่ละคนแต่ละหน่วยงาน ได้เพียรพยายามค้นคว้ากันมาในรอบปี หรือหลายปี นิยมจัดทำในรูปแบบการนำเสนอ บทความหรือโปสเตอร์ทางวิชาการ แบ่งลักษณะของประชุมวิชาการออกได้หลายระดับตามแต่ธรรมชาติของผลงานที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน อาทิ สัมมนา (seminar)

สัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop) การรายงานเชิงเทคนิค (technical report) ประชุมวิชาการแห่งชาติ (national conference) และประชุมวิชาการนานาชาติ (international conference) ทั้งนี้ ในการจัดประชุมวิชาการครั้งหนึ่งๆ ผู้จัดการประชุม (organizer) อาจจัดให้มีกิจกรรมหลายๆ อย่างผสมผสานรวมกันอยู่ในพื้นที่ๆ จัดงาน เช่น มีส่วนของการนำเสนอผลงานด้วยการบรรยาย (oral presentation) สำหรับบทความที่มีคุณภาพทางวิชาการสูงและจำเป็นต้องให้เจ้าของผลงานมาให้การ อธิบายพร้อมตอบข้อซักถามต่างๆ จากผู้เข้าร่วมประชุม มีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานวิชาการที่มีคุณภาพรองลงมาในรูปแบบ โปสเตอร์ มีการออกนิตยสารตีพิมพ์ผลงานวิจัยเครื่องต้นแบบต่างๆ มีการจัดบูธของบริษัทเอกชน ตลอดจนอาจมีการออกร้านหนังสือและผลิตภัณฑ์เพื่อการศึกษารูปแบบอื่นๆ เป็นต้น การจัดประชุมวิชาการในประเทศขนาดเล็กๆ อาจมีผู้เข้าร่วมการประชุมจาก หน่วยงานต่างๆ เพียงไม่กี่สิบคน ในขณะที่ประชุมวิชาการนานาชาติขนาดย่อมๆ อาจมีคนร่วมประชุมประมาณ 500-600 คน ขนาดใหญ่ๆ อย่างเช่น ACM SIGGRAPH Conference ซึ่งจัดกันทุกๆ ปีที่สหรัฐอเมริกา ก็อาจมีผู้เข้าร่วมประชุมถึงกว่า 29,000 คน และมีผู้ให้การสนับสนุนจัดบูธแสดงผลงานกว่า 250 บริษัท ใหญ่ที่สุดและไม่จัดกันบ่อยๆ อาจมีผู้เข้าร่วมงานหลายๆ หมื่นคนทั้งจากภายใน และภายนอกประเทศ ก็คือการประชุมนานาชาติในระดับ "World Congress" บางงานอาจมีรอบเวลา 3-4 ปี ต่อครั้ง และการได้เป็นเจ้าภาพจัดงานก็ถือเป็นเกียรติอย่างสูงสุดของประเทศเจ้าบ้าน "มหกรรมพืชสวนโลกเฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ 2549" ที่จังหวัดเชียงใหม่ ก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน

ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

ในเบื้องต้น หากไม่มองในด้านประโยชน์ทางวิชาการ แต่มองในด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การจัดประชุมวิชาการ คุณภาพสูงที่มีผลกระทบ (impact) โดยตรงต่อนักวิชาการในศาสตร์สาขาหนึ่งๆ สามารถช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประเทศผู้จัดประชุมวิชาการได้อย่างน่าสนใจเลยทีเดียว เช่น เฉพาะค่าลงทะเบียนเข้าร่วมงานสำหรับบุคคลทั่วไป อาจเป็นต้นทุนตั้งแต่ 300 ถึง 1,100 เหรียญสหรัฐ (ประมาณ 12,000 - 45,000 บาท) ซึ่งราคานี้มักรวมค่าเอกสารการประชุม (proceeding) กระเป๋าที่ระลึก อาหารกลางวัน น้ำชา-กาแฟ และงานเลี้ยงรับรองในตอนค่ำ ในหลายๆ งานประชุมวิชาการ ผู้จัดการประชุมยังมักเตรียมโปรแกรมการท่องเที่ยว สำหรับผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากต่างประเทศ ซึ่งหมายถึงค่าธรรมเนียมพิเศษที่ผู้เข้าร่วมประชุมต้องจ่ายเพิ่มขึ้นอีก โกลด์ตัวที่สุดสำหรับการจัดประชุมวิชาการชายงานวิศวกรรมอุตสาหการในปี นี้ เราจัดงานร่วมกับ APIEMS Bangkok 2006 ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจากชาติต่างๆ รวมกันประมาณ 500 คน แต่ละคนเสียค่าลงทะเบียนเบื้องต้นเพื่อเข้าร่วมงานอัตราล่วงหน้าที 350 เหรียญสหรัฐ และ 450 เหรียญสำหรับการลงทะเบียนหน้างาน หรือคิดเป็นเงินไทยประมาณ 14,000 ถึง 18,000 บาท รวมเป็นรายได้จากการลงทะเบียน คร่าวๆ 7,000,000 ถึง 9,000,000 บาท

นอกจากค่าลงทะเบียนนี้แล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมยังอาจต้องจ่ายค่าโรงแรมที่พัก ค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าของที่ระลึกต่างๆ ทำให้ในการเดินทางไปร่วมประชุมครั้งหนึ่งๆ ผู้เข้าร่วมประชุม 1 คน อาจมีค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นกว่า 100,000-150,000 บาท งานประชุมวิชาการนานาชาติขนาดย่อมๆ ที่มีผู้เข้าร่วมประชุมจากประเทศต่างๆ สัก 100 คน ก็หมายถึงต้นทุนที่สะสมอยู่ในระบบอยู่ในหลักสิบล้านบาท ตัวเลขนี้ยังไม่รวมรายได้จากบริษัทผู้ให้การสนับสนุนการจัดประชุม (sponsors) ซึ่งแต่ละบริษัทจะบริจาคให้กับผู้จัดการประชุมอยู่ในวงเงินตั้งแต่ประมาณ 50,000 บาทไปจนถึงหลักแสนบาท งานประชุมวิชาการระดับโลกขนาดใหญ่ ที่สามารถระดมสุดยอดฝีมือในวงการวิชาการด้านหนึ่งๆ ให้มาร่วมแสดงผลงานจะเป็นแม่เหล็กชั้นดีที่สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมประชุมได้จำนวนมากๆ และเป็นที่ยอมรับของบรรษัทผู้ให้การสนับสนุนต่างๆ

ด้วยมูลค่าเชิงเศรษฐกิจขนาดมหึมาที่ไม่เป็นสองรองใคร ทำให้มีการจัดกลุ่มธุรกิจจำพวกการจัดประชุมสัมมนา และนิทรรศการต่างๆ รวมเรียกว่ากลุ่ม "MICE" ซึ่งเป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษ 4 ตัว หมายถึงกิจกรรม 4 จำพวก ย่อมาจาก M-Meeting หมายถึงการจัดการประชุม การพบปะการสัมมนาประเภทต่างๆ I-Incentives หมายถึง กิจกรรมพักร้อนตากอากาศ การฝึกอบรม พัฒนาพนักงานในบริษัท การจัดพาพนักงานในบริษัทไปพักผ่อนต่างประเทศ C-Conventions หมายถึงการจัดประชุมวิชาการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และ E-Exhibitions หมายถึงการจัดนิทรรศการ งานแสดงสินค้า

มูลค่าของธุรกิจ MICE ในต่างประเทศ อาทิ ออสเตรเลียที่เป็นประเทศที่จัดได้ว่ามีปริมาณการจัดประชุมสัมมนานานาชาติอยู่ในระดับสูงมาก ช่วงปี ค.ศ.2002-2003 ทำรายได้เข้าประเทศถึง 17.36 พันล้านเหรียญสหรัฐ (ข้อมูลจาก Business Events Council of Australia, BECA) และสามารถสร้างงานให้กับคนได้ถึง 214,000 ตำแหน่ง ในขณะที่สำหรับประเทศไทยเองข้อมูลเมื่อปี ค.ศ.2002-2003 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุว่า จากยอดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 10.8 ล้านคน ที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ประมาณ 400,000 คน เป็นนักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE ซึ่งสร้างรายได้เข้าประเทศคิดเป็นจำนวนถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด หรือประมาณ 30 พันล้านบาท จากยอดรายได้รวม 300 พันล้านบาท จุดเด่นสำคัญที่ต้องยอมรับจากรายได้ในส่วนนี้คือ นักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE คือนักธุรกิจ นักวิชาการ อาจารย์ และนักศึกษาที่มีคุณภาพสูง (ในด้านปริมาณการใช้จ่าย และการสร้างปัญหาให้กับสังคมน้อย) ไม่ใช่กลุ่มนักท่องเที่ยวชนิดแบกเป้สะพายย่ามที่แม้จะมีปริมาณมากแต่สร้างรายได้น้อยกว่า และเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมสูงกว่า

ข้อมูลล่าสุดที่ผู้เขียนได้รับฟังจากงานสัมมนาของ TICA / TCEB เมื่อเดือนตุลาคม 2549 ที่กล่าวข้างต้น ปีที่แล้วทั่วโลกมีงานประชุมสัมมนาในระดับนานาชาติรวมกันกว่า 14,000 งาน คิดเป็นมูลค่ารวมกันกว่า 7 พันล้านเหรียญสหรัฐ (7 Billion USD) คิดเป็นเงินไทยไม่ออกกันเลยทีเดียวละครับ 58% ของทั้งหมดเป็นงานที่จัดในทวีปยุโรป และประมาณ 18% จัดในทวีปเอเชีย ในจำนวนนี้ราวๆ ครึ่งหนึ่ง (58.4% ของ 18%) หมุนเวียนเป็นประจำอยู่ในเขตเอเชีย บริษัทที่ปรึกษา "เกร็กกริมเมอร์" (Gary Grimmer & Company) จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitive Environment) ในตลาด MICE ของประเทศไทยเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในเขตเอเชียไว้ที่ 7.1% (คะแนน 82 คะแนน ผู้เขียนไม่ทราบว่าจะคะแนนเต็มเป็นเท่าไรนะครับ) เมื่อเทียบกับประเทศจีนซึ่งได้อันดับหนึ่ง 19.9% (229 คะแนน นำไทยโด่งไปเลยครับ) รองลงมาคือ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลี ฮองกง และมาเลเซีย

ด้วยเหตุที่รายได้จากรัฐกิจ MICE มีนัยสำคัญอยู่ในระดับสูงมาก ประเทศไทยเองจึงได้มีการจัดตั้งองค์กรไม่แสวงผลกำไรเพื่อส่งเสริมการจัดประชุมสัมมนานานาชาติขึ้นเมื่อราวปี ค.ศ.1984 (พ.ศ.2527) โดยการริเริ่มของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และบริษัทการบินไทย (มหาชน) ใช้ชื่อสมาคมว่า "TICA" (The Thailand Incentive and Convention Association) มีหน้าที่ส่งเสริมและผลักดันให้มีการจัดประชุมสัมมนาภายในประเทศไทยมีสมาชิกประกอบขึ้นจากกลุ่มธุรกิจและบริษัทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมสัมมนา อาทิ โรงแรม บริษัทผู้ให้บริการนำเที่ยวและขนส่งผู้เข้าร่วมประชุม บริษัทผู้ให้บริการคำปรึกษาการจัดการประชุม บริษัทผู้ให้บริการสถานที่หรือศูนย์การจัดประชุม บริษัทเอเจนซีโฆษณา บริษัทธุรกิจบันเทิงที่ช่วยสนับสนุนในด้านการรับรองต้อนรับ ตลอดจนธุรกิจอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อาทิ บริษัทผู้ผลิตสินค้าที่ระลึก เป็นต้น รายละเอียดสามารถศึกษาได้จากเว็บไซต์ของ TICA ที่ <http://www.tica.or.th>

นอกเหนือไปจากสมาคม TICA แล้ว ในเวลาต่อมาภาครัฐเองก็ได้เป็นแกนนำจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมสัมมนาแห่งประเทศไทย (Thailand Convention & Exhibition Bureau) เรียกสั้นๆ ว่า "ทีเส็บ" หรือ "TCEB" นี้แหละครับ นอกจากจะมีทีมงานช่วยการจัดประชุมสัมมนานานาชาติในประเทศไทยแล้ว ก็ยังมีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วนในการจัดประชุมสัมมนาอีกด้วย สามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่เว็บไซต์ของสำนักงาน TCEB ที่ <http://www.tceb.or.th>

ก่อนจะวกกันไปไกล หากเราถอยถอยหลังกลับมาสักนิด งานประชุมวิชาการภายในประเทศขนาดเล็กๆ อย่างประชุมวิชาการขายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม ประจำปี พ.ศ.2548 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์เองนั้น มีวงเงินค่าใช้จ่ายที่ไม่รวมค่าแรงของคณะทำงานเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการทำงานในแบบอาสาสมัครรวมประมาณ 6-7 แสนบาท ถ้าวางวงเงินงบประมาณทั้งหมดที่ใช้จ่ายไปก็ราวๆ ล้านกว่าบาท ในขณะที่สำหรับปี พ.ศ.2549 ที่เราจัดที่โรงแรมอินเตอร์คอนติเนนตัล กรุงเทพฯ มีวงเงินที่ประมาณการไว้ 1.2 ล้านบาท สามารถช่วยกระจายรายได้ไปสู่ธุรกิจอาหาร สิ่งพิมพ์ ผู้ผลิตโลโก้รางวัล ของขวัญที่ระลึก ไปรษณีย์ ศูนย์การประชุม โรงแรม บริษัทขนส่ง และในส่วนของผู้เข้าร่วมประชุมที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดก็ยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง โรงแรมที่พัก ค่าอาหาร และอื่นๆ ที่หมุนเวียนอยู่ในระบบอีกด้วย

ประโยชน์ทางวิชาการ

ปี ค.ศ.2001 (พ.ศ.2544) เมื่อครั้งที่ผู้เขียนขำมน้ำขำมทะเลไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งโตเกียว (Tokyo Institute of Technology) ซึ่งคนญี่ปุ่นเรียกชื่อสั้นๆ ว่า "โตโคได" (เป็นคำย่อจากภาษาญี่ปุ่นว่า Tokyo Kogyo Daigaku) เมื่อเวลาผ่านไปเพียง 6 เดือน แม้ผลงานวิจัยจะยังไม่ได้ก้าวหน้าไปมากมาย แต่อาจารย์ของผู้เขียนซึ่งเป็นศาสตราจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในวงการของญี่ปุ่นก็เริ่มสั่งให้เตรียมบทความวิจัยเพื่อนำเสนอในการประชุม "รายงานเชิงเทคนิค" (Technical Reports) ซึ่งจัดโดยสมาคม ITE (The Institute of Image Information and Television Engineers) ของประเทศญี่ปุ่นเป็นประจำแทบทุกเดือน มีนักวิชาการ นักวิจัย ทั้งจากสถาบันการศึกษาและบริษัทเอกชนในญี่ปุ่นเข้าร่วมมากมาย อาจารย์มักส่งให้นักศึกษาปริญญาโท และปริญญาเอกส่งบทความไปนำเสนออยู่เป็นระยะๆ สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป (ห้องปฏิบัติการที่ผู้เขียนสังกัดอยู่ มีนักศึกษาระดับปริญญาโทประมาณ 11 คน และปริญญาโทประมาณ 15 คน) นัยว่าทั้งเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาปริญญาโท-เอก รู้สึกตื่นตัวกับการทำงานวิจัยอย่างสม่ำเสมอ ก็เป็นการเจียรไนระดับเหลี่ยมคมความเฉียบคมทางวิชาการในทางอ้อม การหมกมุ่น และถกเถียงกันเองเพียงลำพังระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้นักศึกษาผู้หนึ่งเพียงพร้อมที่จะเปลี่ยนตัวเองไปสู่การเป็นผู้สมควรได้รับการประสาทปริญญาเอกให้ ผู้เขียนเองเมื่อครั้งส่งบทความวิจัยฉบับแรก แม้จะมีความเชื่อมั่น โดยส่วนตัวกับแนวความคิดที่นำเสนออยู่ในบทความ ต่อเมื่อถูกอัดด้วยสารพัดคำถามและข้อวิพากษ์วิจารณ์ถึงจุดอ่อนจุดด้อยในงานวิจัยของตัวเองจากนักวิจัยเอกชนในญี่ปุ่นโดยเฉพาะบริษัท Sony และ NTT ซึ่งเป็นผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์ขนาดใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่นและยังเป็นบริษัทผู้พัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารประเภทต่างๆ มากมาย ก็พบว่าตัวเองได้รับบาดแผลติดตัวชมชานกลับไปหาอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยมากมาย

แต่ก็เป็นการบาดเจ็บที่มีความสุข เนื่องจากได้ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในรายละเอียด ในมุมมองใหม่ๆ ที่ไม่มีใครจะคิดถึง

การรายงานเชิงเทคนิค และประชุมวิชาการ ทั้งเฉพาะสาขาวิจัยบางเรื่อง และการประชุมวิชาการแห่งชาติที่ค่อนข้างหลากหลายในเนื้อหามากกว่าจึงเป็นเสมือน "เวที" หรือ "สนามเด็กเล่น" สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโท-เอกให้ได้สามารถเอาผลงาน

การศึกษาของตัวมาแลกเปลี่ยนถ่ายทอดซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการกลั่นกรองแนวความคิดให้กับนักศึกษาก่อนที่จะสามารถผลิตผลงานคุณภาพสูงไปสู่การตีพิมพ์ในระดับประชุมวิชาการนานาชาติ หรือวารสารวิจัยที่มีคณะกรรมการกลั่นกรองเชิงวิชาการที่เข้มข้นมากกว่า

ประชุมวิชาการฝึกคนให้ยอมรับแนวความคิดของผู้อื่น

บุคลิกลักษณะอย่างหนึ่งของคนไทยที่น่าจะเป็นข้อเสียและไม่ก่อให้เกิดผลดีในวงการวิชาการ คือ การเป็นคนไม่นิยมการวิพากษ์วิจารณ์โดยเหตุผลแบบตรงไปตรงมา ผู้พูดเองก็ไม่อยากพูด และผู้ฟังเองก็ไม่อยากฟัง คนไทยมีนิสัยเกรงใจซึ่งกันและกัน มักเก็บคำความไม่เห็นด้วยไว้ในใจโดยไม่โต้แย้ง แต่ชอบแสดงการต่อต้านแนวความคิดด้วยการบ่นหรือเปรยๆ ให้ผู้ฟังอื่นๆ ได้ยินในทางลับหลัง (บางทีคาบเกี่ยวคอนไปทาง "นินทา" ซึ่งดูเป็นด้านลบมากกว่า) ไม่นิยมการติติงแนวความคิดของนักวิจัยอื่นๆ โดยเฉพาะนักวิจัยรุ่นพี่หรือรุ่นอาวุโส นัยว่าไม่อยากสร้างศัตรูหรือหักหน้าซึ่งกันและกัน นักวิจัยรุ่นอาวุโสบางคนเองก็ดูจะไม่สบายใจ และยอมไม่ได้เมื่อถูกทักทายโดยนักวิจัยรุ่นใหม่ บุคลิกเหล่านี้สะท้อนจากสุภาสิตโบราณที่คนไทยสอนกันมา "พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง" หรือ "เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด" และยังไม่สอดคล้องกับบทกลอนของพระยาศรีสุนทรโวหาร (สุนทรภู่) ที่บอกว่า "อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย แม้เจ็บอื่นหมิ่นแสบจะแคลนคลาย เจ็บจนตายนั้นเพราะเห็นบให้เจ็บใจ" นักวิชาการบางคนในอดีตจึงมักถูกเจ็บเมื่อถูกซักถามหรือติติงแนวความคิดในงานวิจัย และว่ากันว่ามีการ "เอาคืน" ชำระแค้นเมื่อเวลามาถึง

เรื่องเหล่านี้แม้จะดูเป็นเหมือนการมองโลกในแง่ร้าย แต่ก็ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย บรรยากาศงานประชุมวิชาการแบบไทยๆ จึงมักไม่ค่อยได้ยินได้เห็นการวิพากษ์วิจารณ์ และตอบคำถามกันอย่างตรงไปตรงมา แต่จะเป็นการบรรยาย และจบลงด้วยคำถามพินิจ ถ้อยที่ถ้อยอาศัย หรือถ้าเป็นการชำระแค้นก็อาจมีลักษณะสุดโต่งไปในอีกทางหนึ่ง คือ ตั้งคำถามเพื่อแสดงแสนยานุภาพ อวดภูมิความรู้กันไปเลยก็มี บางครั้งดูเป็นด้านลบมากกว่าบรรยากาศสร้างสรรค์

สำหรับเรื่องแปลกในบรรยากาศการรายงานเชิงเทคนิค หรือประชุมวิชาการในประเทศญี่ปุ่น ที่ผู้เขียนได้รับมาตลอด 3 ปี ที่ศึกษาอยู่ที่นั่น แม้ว่าโดยปรกติคนญี่ปุ่นจะมีอุปนิสัยมักเกรงใจผู้อื่น แต่ในห้องบรรยายผลงานวิจัยนักวิชาการทุกคนจะแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างจริงจัง วิพากษ์แนวความคิดอย่างตรงไปตรงมา บ่อยครั้งดูรุนแรงจนเหมือนการทะเลาะกัน แต่ก็แปลกเมื่อจบการบรรยายและตอบข้อซักถาม ทุกคนจะขอบคุณซึ่งกันและกันที่ได้เสียสละเวลามารายงานและให้คำแนะนำ ต่างโค้งคำนับให้เกียรติกัน เดินออกจากห้องบรรยายแล้ว ทุกๆ คนดูเหมือนกลายเป็นเพื่อนรักกัน กอดคอกันไปดื่มสาเกก็มี และที่จับมือร่วมงานวิจัยกันในโอกาสต่อมาก็มาก ผู้เขียนเองได้มีโอกาสถูกซักถามและวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิจัยรุ่นอาวุโสชาวญี่ปุ่นนับตั้งแต่การเสนอผลงานในการรายงานเชิงเทคนิคครั้งแรก และก็คุ้นหน้าคุ้นตากันกับหลายๆ คนจนถึงวันที่บรรยายผลงานวิทยานิพนธ์เมื่อจบปริญญาเอก ยอมรับว่าได้รับการถ่ายทอดแนวความคิดใหม่ๆ มากมายจากนักวิจัยเหล่านั้น ไม่รู้สึกผูกใจเจ็บแต่ก็ชอบคุณอยู่เสมอๆ ที่ช่วยให้งานวิจัยของผู้เขียนก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แทนที่จะติดขัดล่าช้าหมกมุ่นอยู่เพียงลำพัง

มองในอีกด้านหนึ่ง ด้วยเหตุที่การจัดประชุมวิชาการของไทยมีไม่มากนัก อาทิ สาขาวิศวกรรมอุตสาหการเอง ก็มีประชุมวิชาการใหญ่ที่สุดเพียงการประชุมวิชาการช่างานวิศวกรรมอุตสาหการ ซึ่งจัดประชุมวิชาการกันเพียงปีละ 1 ครั้ง งานประชุมวิชาการอื่นๆ อันเกิดจากการรวมกลุ่มนักวิจัยเฉพาะสาขา หรือการรายงานเชิงเทคนิคมีให้เห็นอยู่น้อยถึงน้อยมาก ล่าสุดที่เห็นว่าเริ่มมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องก็คงมีเพียงกลุ่มการวิจัยดำเนินงาน และกลุ่มวิศวกรรมความปลอดภัยและการยศาสตร์ ในกลุ่มหลังเมื่อสิ้นแกนนำอย่างศาสตราจารย์ ดร.กิตติ อินทรานนท์ ไปแล้ว ก็ไม่ทราบว่กิจกรรมจะดำเนินต่อไปราบรื่นอย่างเดิมหรือไม่ การมีเวทีแสดงและแลกเปลี่ยนผลงานน้อย ทำให้นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาของไทยขาดโอกาสในการฝึกฝน "วิธีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิชาการ" "การให้เหตุผล" "การโต้แย้ง" และ "การตอบคำถามเชิงวิชาการ" การไม่ค่อยได้มีโอกาสฝึกฝนดังกล่าวทำให้บางคนไม่ตระหนักและพาลไม่เข้าใจ เกิดความเชื่อผิดๆ ว่าสิ่งที่ตัวเองคิดและเชื่อฝังหัวอยู่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง คนอื่นๆ คิดผิด หรือสู้ไม่เท่าทันสิ่งที่ตัวเองคิดจนอาจไม่ยอมรับแนวความคิดอื่นๆ โดยเฉพาะแนวความคิดใหม่ๆ ที่อาจผิดแผกแตกต่างไปจากความเชื่อเดิมๆ

สิ่งเหล่านี้ดูเป็นเหมือนเป็นเรื่องง่ายๆ ที่ไม่น่าจะเป็นเรื่องใหญ่โตอะไร อธิบายให้เห็นภาพได้ไม่ยากนัก แต่สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่อง "บัจฉิตตัง" คือ รู้ดีเฉพาะตัว การได้รับการฝึกฝนโดยมีอารมณ์ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ มีแรงกดดันตามสมควรขณะถูกซักถามข้อสงสัยจะเป็นเหมือนสนามประลองทักษะและฝึกฝนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้รู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักการลำดับความคิด รู้จักรวบรวมและตอบคำถามอย่างเหมาะสม การมีเวทีเหล่านี้จึงเป็นห้องเรียนนอกตำราอีกลักษณะหนึ่งที่ให้ผลเด่นชัด สามารถส่งเสริมนักเรียนบัณฑิตศึกษาให้มีวุฒิภาวะสูงขึ้นอย่างชัดเจน มิใช่เพียงการเผชิญหน้ากับคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ เมื่อสิ้นสุดการทำวิจัยตามเวลาที่กำหนดเท่านั้น

ประชุมวิชาการคือความร่วมมือระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

กระบวนการในการจัดประชุมวิชาการครั้งหนึ่งๆ เริ่มต้นตั้งแต่การรวมตัวของนักวิจัยในศาสตร์สาขาหนึ่งๆ เพื่อประชุมร่วมกันสรรหาคณะกรรมการจัดการประชุม (organizing committee) คณะที่ปรึกษา (advisory board) คณะทำงาน (working group) มีการแต่งตั้งประธานจัดการประชุม (conference chair) โดยอาจมีประธานร่วม (conference co-chair) และที่สำคัญและเป็นกลจักรสำคัญในการผลักดันการประชุม คือ เลขานุการ (secretariate) หรือผู้ประสานงาน (conference coordinator) หลังจากได้คณะทำงานหลักซึ่งมักนิยมให้มีทีมงานหลักจากสถาบันการศึกษาที่เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมเพื่อให้เกิดความสะดวกคล่องตัวในการดำเนินการ คณะทำงานเหล่านี้อาจเริ่มแตกตัวออกเป็นกรรมการระบบย่อยต่างๆ เช่น กรรมการระบบฐานข้อมูล กรรมการจัดหาทุน กรรมการฝ่ายพิธีการ กรรมการฝ่ายวิชาการ ฯลฯ แล้วแต่ความจำเป็นในการดำเนินงาน ตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้มักเป็นกลุ่มคณาจารย์ หรือนักวิจัยในองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ หลังจากนั้นกรรมการแต่ละกลุ่มก็อาจสรรหาลูกมือ หรือผู้ช่วยที่จะทำหน้าที่เป็นกลจักรในภาระหน้าที่ต่างๆ ลูกมือเหล่านี้ก็ไม่ใช่ใครอื่น ส่วนใหญ่ก็จะเป็นนิสิต-นักศึกษาในระดับปริญญาโทและเอก ซึ่งจะลงมาช่วยกันทำหน้าที่ติดตามเอกสาร ติดตามสปอนเซอร์ผู้ให้การสนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูล การจัดเตรียมเอกสารสำคัญต่างๆ การจัดเตรียมเอกสารประกอบการประชุม การรวบรวมบทความวิชาการ การลงทะเบียนเข้าร่วมประชุม ตลอดจนไปจนเป็นแรงงานหลักในการขนย้ายวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ และเป็นเจ้าหน้าที่คอยต้อนรับผู้มาร่วมประชุมในระหว่างช่วงเวลาที่มีการจัดงาน

ภาระอันมากมายเหล่านี้ มองดูเผินๆ แม้จะดูมากและอาจทำให้นิสิตนักศึกษาบางคนต้องเสียสละเวลาส่วนตัวลงมากทำกิจกรรมเหล่านี้ แต่แท้ที่จริงแล้วหากคณะกรรมการที่รับผิดชอบหน้าที่ในแต่ละฝ่ายรู้จักการใช้ชีวิตในที่พักที่ปรึกษาของตนอย่างเหมาะสม ภาระเหล่านี้จะถูกเฉลี่ยและกระจายออกไปเป็นส่วนเล็กน้อยน้อย ไม่เป็นภาระกับผู้หนึ่งผู้ใดมากเกินไป ตัวผู้เขียนเองในปีหนึ่งเคยได้รับหน้าที่ช่วยอาจารย์ชาวญี่ปุ่นทำหน้าที่เป็นผู้อ่านและให้คะแนนบทความ (paper reviewer) ในขณะที่อีกปีหนึ่งทำหน้าที่ช่วยจัดเตรียมเอกสารประกอบการจัดประชุม (proceeding) ได้มีโอกาสแสดงฝีมือการถ่ายภาพที่สนใจอยู่เป็นการส่วนตัวเพื่อใช้เป็นแบบปกสำหรับการจัดประชุมนานาชาติครั้งหนึ่งของ IEEE ทำให้มีความประทับใจและมีความสุขทุกครั้งที่ได้เห็นหนังสือเล่มนั้น ในเวลาเดียวกัน นักศึกษาคนอื่น ๆ ในห้องแล็บก็ได้รับการไหว้วานจากอาจารย์ให้ช่วยกันทำหน้าที่ในการจัดประชุมวิชาการคนละเล็กคนละน้อย แต่ละคนจึงไม่ได้รู้สึกว่าการจัดประชุมครั้งหนึ่งๆ จะเป็นภาระกับตนมากนัก ตรงกันข้ามกลับอยากมีส่วนร่วม อยากช่วยอาจารย์ทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดประชุม เนื่องจากแต่ละคนล้วนรู้สึกที่ตัวเองได้รับประโยชน์ ได้รับประสบการณ์จากการได้มีโอกาสทำงานในช่วงที่มีการจัดประชุมวิชาการ ผู้เขียนและเพื่อนๆ นักศึกษาปริญญาโท-เอกอื่นๆ ก็ยังทำหน้าที่ในการต้อนรับแขกอื่นๆ ที่มาเข้าร่วมประชุมด้วย เราได้มีโอกาสพูดคุยกับนักวิชาการชาวต่างประเทศอื่นๆ ทำให้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์ของตัวเอง และไม่รู้สึกลำบากเมื่อจำเป็นต้องเดินทางไปนำเสนองานของตนเองในประเทศอื่นๆ

ในอีกด้านหนึ่ง การจัดประชุมวิชาการจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือและช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และลูกศิษย์ได้เป็นอย่างดี ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา เมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสทำหน้าที่ในตำแหน่งเลขานุการฝ่ายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม ต้องวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งอาจจะมองในด้านหนึ่งก็เป็นภาระหนักอึ้ง แต่โดยส่วนตัวก็พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนและนิสิตปริญญาโทของภาควิชาที่เป็นอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานเป็นไปอย่างดี ผู้เขียนได้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์วิธีการทำงาน และได้แลกเปลี่ยนวิธีคิดในเรื่องต่างๆ ที่ไม่เพียงแค่งาน แต่ในบางโอกาสก็เป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งไม่มีใครได้มีโอกาสพูดคุยกับนิสิตมากนักในเวลาปกติ การที่ต้องใช้เวลาช่วยกันเตรียมงานประชุมดีกว่า ดื่นๆ จนบางครั้งไม่ได้กลับบ้านด้วยกันก็ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างอาจารย์กับศิษย์เป็นไปอย่างน่าประทับใจ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อาจจะมีเรื่องปวดหัวมากมายที่ต้องพยายามตัดสินใจหาทางแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังเป็นช่วงเวลาหนึ่งที่คุณเขียนมีความสุข และเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ติดกับอยู่กับความรักที่มีต่องานวิชาการและการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับคนรุ่นใหม่ๆ แต่ในทางกลับกันนิสิตที่เข้ามาช่วยงานอยู่นั้นจะรู้สึกอย่างไร ก็คงต้องสอบถามกันดูเองกระมังครับ

ประชุมวิชาการ งานเดียวได้ครบทุกประสบการณ์

การจัดประชุมวิชาการแห่งชาติสำหรับหน่วยงานที่ไม่เคยหรือมีโอกาสน้อยครั้งที่จะได้ทำ อย่างภาควิชาที่ผู้เขียนสังกัดอยู่มีการจัดประชุมวิชาการในระดับชาติครั้งสุดท้ายเมื่อราวปี พ.ศ.2529 หรือประมาณเกือบ 20 ปีก่อน แน่นหนาว่าแม้จะมีคณาจารย์รุ่นที่

ที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานดังกล่าวนั้นหลงเหลือให้คำปรึกษาอยู่บ้าง แต่รายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดงานในระดับปฏิบัติการก็อาจสูญหายหรือมีการดัดแปลงแก้ไขไปบ้างตามกาลเวลา ระเบียบต่างๆ รวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป การที่คนรุ่นใหม่สักกลุ่มหนึ่งจะดำเนินการจัดงานใหญ่ระดับชาติสักครั้งจึงเป็นเหมือนงานช่างที่แทบจะต้องเริ่มต้นจากศูนย์การรวบรวมข้อมูลของการจัดการประชุมที่มีมายาวนานกว่า 2 ทศวรรษจึงมีรายละเอียด มีเรื่องจุกจิกกวนใจมากมาย สำหรับผู้เขียนแล้วแม้จะมีโอกาสได้รำเรียนศาสตร์ว่าด้วยการบริหารงานอุตสาหกรรมมายาวนานกว่า 10 ปี แต่โอกาสที่ตัวเองจะได้ลงลึกถึงรายละเอียดในการจัดการกับระบบงานต่างๆ ซึ่งมีอยู่มากมายเกินกว่าจะคาดเดาได้ง่ายของการจัดการประชุมวิชาการให้เป็นรูปเป็นร่างและเสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์แล้ว ก็เล่นเอาเหนื่อยสายตัวแทบขาด และก็เป็นเหตุให้ต้องรบกวนผู้หลักผู้ใหญ่สำคัญๆ ในวงการอุตสาหกรรมและการศึกษาไว้มากมาย ไม่เว้นแม้แต่รุ่นพี่รุ่นน้องที่ทำงานร่วมกันมาในภาคีวิชาหลายสิบคน

ด้วยมุมมองในลักษณะนี้ ระหว่างการมีส่วนร่วมในงานประชุมวิชาการในฐานะเป็น "ผู้ร่วมประชุม" จึงแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับการมีส่วนร่วมในฐานะ "ผู้จัดการประชุม" ผู้เขียนขอแนะนำให้คณาจารย์รุ่นใหม่ๆ หรือแม้แต่รุ่นอาวุโสที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ตรงในการจัดการประชุมได้หาโอกาสสักครั้งหรือหลายๆ ครั้งเป็นกิจกรรมหลักในการจัดการประชุม ซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่ผลงานวิชาการ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนิสิต-นักศึกษา การกระตุ้นเศรษฐกิจ ก็ยังเป็นการสร้างประสบการณ์ทางวิชาการที่ดีให้กับตัวเองอีกด้วย

อย่าไปส่งเลย IE Network ... เก็บงานไว้ส่งที่อื่นดีกว่า

เมื่อเห็นความสำคัญ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมงานวิชาการภายในประเทศหรือมีเวทีที่มีสนามเด็กเล่นให้กับนิสิตบัณฑิตศึกษามากขึ้น มองย้อนกลับมาที่ประเทศไทยแล้วก็รู้สึกสะท้อนใจพอสมควร ต้องยอมรับกันตรงๆ ว่าภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรมจุฬาฯ ที่ผู้เขียนสังกัดอยู่จัดกิจกรรมทางวิชาการในลักษณะประชุมวิชาการน้อยครั้งมาก ครั้งสุดท้ายที่เราจัดกันก็เมื่อราวๆ ปี พ.ศ. 2529 (ซึ่งตอนนั้นผู้เขียนยังเรียนหนังสือไม่จบชั้น ม.6 เลยครับ) หรือราวๆ 20 ปีก่อน ในช่วงเวลานั้นมี ศาสตราจารย์ ดร.ศิริจันทร์ทองประเสริฐ ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการ ความที่เราจัดการประชุมวิชาการไม่บ่อยครั้งและตลอดช่วง 12 ปีที่ผู้เขียนรับราชการอยู่ที่จุฬาฯ ก็ไม่เคยได้มีโอกาสช่วยงานอาจารย์ผู้ใหญ่ได้จัดประชุมวิชาการขนาดใหญ่ แม้แต่ครั้งเดียว บวกกับประสบการณ์ที่ยังมีไม่เพียงพอ ผู้เขียนจึงตัดสินใจเข้าร่วมการสัมมนาการส่งเสริมการประชุมนานาชาติที่ทาง TICA และ TCEB จัดขึ้นทันทีที่ได้ข่าว ปี พ.ศ. 2547 การสัมมนาดังกล่าวจัดขึ้น 3 วัน 2 คืนที่หัวหิน มีวิทยากรมาให้ความรู้หลายคน เป็นช่วงเวลาที่ยุ่เขียนรู้สึกถึง "โอกาส" ที่เป็นไปได้ และแนวทางที่น่าจะไม่ยากจนเกินความสามารถที่จะลงมือจัดการประชุมวิชาการด้วยตัวเอง ปัญหาที่ก่อให้เกิดตามผู้เขียนมาพร้อมกับความรู้สึกเหมือนได้เห็นแสงสว่างริบๆ ที่ขอบฟ้าในเวลาที่มีตสนธิคือเสียงพูดที่ได้ยินจากอาจารย์และนักวิจัยบางท่านว่า "อย่าไปส่งเลย IE Network ระบบห่วย เปเปอร์น่าๆ อะไรก็ลงได้ เก็บงานดีๆ ไว้ส่งที่อื่นดีกว่า ขอผลงานก็ได้ไม่นานนักน้อยถ้าทำได้ก็เอางานไปส่งอินเตอร์ดีกว่า ระบบดีกว่าและได้คะแนนมากกว่า Impact Factor ก็สูงกว่า"

สำหรับผมนี่เป็นคำพูดที่ตัดกำลังใจและสะท้อนให้เห็น "จุดอ่อน" ที่เป็นตัวขัดขวางความสำเร็จของวงการวิชาการไทยอย่างชัดเจนครับ การพรั่นพรั่นนับถึงความอ่อนด้อยของระบบแต่ไม่รวมมือช่วยกันแก้ไข และสร้างสรรค์งานดีๆ ที่มีระบบที่เข้มแข็งและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้นดูจะไร้รอยไปสักนิด มันเป็นเหมือนปัญหาไก่กับไข่ ระบบห่วยเราจึงไม่ส่งงานดีๆ หรือเป็นเพราะเราไม่ส่งงานดีๆ ระบบจึงห่วย ผมได้เคยเปรยๆ ปัญหาให้กับอาจารย์ผู้ใหญ่บางท่านได้รับคำแนะนำให้มองโลกในแง่ดีแทนชื่อว่าในขณะที่คือ "ปัญหา" ที่ใครๆ มองข้ามแต่มันก็เป็น "โอกาส" ที่สามารถทำให้เราพลิกความอ่อนด้อยให้แข็งแกร่งขึ้นได้

การรวบรวมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาตลอดจนภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศ หากสามารถกระทำให้เกิดขึ้นได้แม้ผลงานที่จะตามออกมาจะยังไม่เป็นที่ยอมรับในการประเมินตำแหน่งทางวิชาการ (หรือได้รับการยอมรับประเมินคุณค่าโดยกรอบวิธีพิจารณาผลงานทางวิชาการแบบเดิมๆ) แต่หากอาศัยสามัญสำนึกพื้นฐานๆ เรา "รู้สึก" ไหมว่านี่คือสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศและวงการวิชาการอย่างแท้จริง การมีเวทีภายในประเทศสำหรับแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันเผยแพร่ความรู้ที่เพียงพออย่างพอเพียงออกไปสู่ชุมชนของตัวเอง เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง อยู่รอดได้ด้วยเทคโนโลยีและพัฒนาการที่มีรากฐานเข้มแข็งของตัวเอง อย่างไรก็ตามมันคงดีกว่าการรื้อรอนต่อเติมตัวอาคาร แต่งแต้มหน้าต่างของตัวอาคารให้ใหญ่โตเป็นหน้าเป็นตาให้กับคนข้างนอก "การโกอินเตอร์" โดยปราศจากซึ่งความแข็งแกร่งที่แท้จริงของระบบภายใน ไม่ช้าไม่นานอาคารหลังนี้ก็คงถึงกาลล่มถล่มลง แนวความคิดเหล่านี้มิใช่การละทิ้งการเผยแพร่ผลงานออกสู่ในระดับนานาชาติ หากแต่หมายถึงการให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในประเทศให้เข้มแข็งมั่นคง และขยายขอบเขตออกไปสู่ระดับนานาชาติเมื่อเราต้องการ "สร้างตลาด" สำหรับรองรับ "สินค้าคุณภาพสูง" ที่พวกเขาได้ร่วมมือกันสร้างขึ้นภายในประเทศ

ยิ่งมองภาพของประเทศที่ทุกวันนี้เรามีสถาบันการศึกษาด้านวิศวกรรมอุตสาหกรรมทั้งของภาครัฐและเอกชนเกิดขึ้นมากมาย การยกระดับฐานะของสถาบันการศึกษาหลายแห่งจากสถาบันที่ผลิตบุคคลากรระดับช่างเทคนิค ปวช. ปวส. มาเป็นบุคคลากรระดับปริญญาตรี โท หรือเอก มีคุณวุฒิที่เทียบเท่ากันในศักดิ์และสิทธิ์ แม้จะมีข้อครหาให้ถกเถียงกันมากมายถึงเรื่อง "คุณภาพบัณฑิต" ที่ไม่เท่าเทียมกัน วุฒิภาวะแตกต่างกัน แต่เราก็ไม่สามารถละทิ้งสถาบันและบัณฑิตเหล่านี้วิ่งออกไปสู่ถนนนานาชาติ โดยไม่ร่วมมือกันยกระดับคุณภาพวิชาการให้ทุกๆ สถาบันทัดเทียมกัน โดยส่วนตัวผู้เขียนไม่ชมชอบความคิดให้ถนนทุกสาย "มุ่งสู่จุฬาฯ ธรรมศาสตร์ ลาดกระบัง ฯลฯ" แต่ต้องการให้ความเจริญทางวิชาการกระจายอย่างเท่าเทียมกันไปสู่มหาวิทยาลัยที่กระจายกันอยู่ในประเทศ ให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถสร้างสรรค์เรียนรู้สิ่งที่ตัวเองอยากเรียนรู้ และควรรู้ได้โดยไม่ต้องมุ่งสู่แต่เพียงมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ แต่ในขณะเดียวกันเราก็ต้อง "ยอมรับความเป็นจริง" ว่าความความแตกต่างยังคงมีอยู่จริงในสังคมไทย แต่ละมหาวิทยาลัยได้รับ "ทรัพยากรบุคคล" ที่มีคุณภาพต่างๆ กัน เด็กๆ ของเราสติปัญญาแตกต่างกัน มีวินัยแตกต่างกัน แล้วเราจะอยู่กันอย่างไร? พี่ใหญ่ที่แข็งแรงก็วิ่งแข่งหน้าไปโดยไม่สนใจน้องใหม่ที่ยังอ่อนแอ หรือจะร่วมมือกัน ประคับประคอง ตีติง และเป็นพี่เลี้ยงดูแลกันและกันเพื่อให้น้องๆ เติบโตอย่างแข็งแรงไม่ล้มลุกคลุกคลาน (ว่ากันตามจริง ถึงจุดนี้ก็น่าจะคิดเหมือนกันนะครับว่า พี่ใหญ่เนี่ย แข็งแรงจริงๆ อย่างที่พี่ใหญ่เชื่อหรือเปล่า) และพร้อมที่จะสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ผมพึงพอใจกับแนวความคิดแบบนี้ และเชื่อมั่นว่า "การจัดประชุมวิชาการ" จะเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดพัฒนาการที่ดีในวงการวิชาการไทยและอยากเป็นคนส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้นักวิชาการ รุ่นพี่รุ่นน้องและผองเพื่อนร่วมมือกันสร้างมาตรฐานงานวิชาการที่มีคุณภาพสูงให้เกิดขึ้นในประเทศไทยครับ

ถึงเวลาของ "สมาคมวิศวกรอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย" แล้วหรือยัง

ช่วงเวลา 2 ที่ผ่านมา เมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นเลขานุการฝ่ายงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม ปัญหาเส้นผมบังภูเขาอย่างหนึ่งที่ได้ค้นพบและเป็นปัญหาหลักในการบริหารจัดการกิจกรรมของฝ่ายงานฯ คือ ฝ่ายงานฯ เป็นการรวมตัวอย่างหลวมๆ ระหว่างสถาบันการศึกษา ไม่มีองค์กรที่เป็นนิติบุคคลทำหน้าที่บริหารอย่างชัดเจน เมื่อต้องเวียนหน้าที่กันเป็นประธานฝ่ายงานฯ การส่งมอบข้อมูลต่างๆ ระหว่างสถาบันที่ขึ้นมาทำหน้าที่ประธานเป็นไปอย่างยากลำบาก ทีมงานบริหารที่มีศักยภาพแตกต่างกัน มีนโยบายและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน และทั้งหมดล้วนเป็นการทำงานในรูปแบบอาสาสมัคร ทำให้กิจกรรมของฝ่ายงานฯ ดำเนินไปอย่างลุ่มๆ ดอนๆ ปีไหนที่เจ้าภาพแข็งแรงมีความพิถีพิถัน กิจกรรมก็แน่นหนา มีสีสัน แต่หากปีไหนเจ้าภาพมีภารกิจมาก กิจกรรมก็ถูกจัดขึ้นอย่างเรียบง่าย จบๆ กันไป และในเวลาต่อมากิจกรรมฝ่ายงานฯ ก็กลายมาเป็น "ภาระ" ของเจ้าภาพมากกว่าจะเป็น "ความร่วมมือ" ระหว่างสถาบัน

ปัญหาอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนในฐานะเลขานุการไม่สามารถดำเนินการได้ภายใต้ความเป็นฝ่ายงานฯ อย่างที่เป็นอยู่ คือ หากต้องการยกระดับคุณภาพทางวิชาการด้วยการจัดทำ "วารสารวิชาการ" ด้านวิศวกรรมอุตสาหกรรมที่มีคณะกรรมการตรวจประเมิน (peer reviewer) สำหรับให้สมาชิกมีเวทีที่มีคุณภาพเข้มแข็งมากขึ้นในลักษณะเป็นวารสารราย 6 เดือนหรือรายปี การบอกรับสมาชิกก็เป็นไปไม่ได้ เพราะภาควิชาชีพที่เป็นประธานฝ่ายงานฯ มิได้มีสถานะเป็นนิติบุคคลที่ออกไปเสรีรับเงินสำหรับค่าสมาชิก เพื่อมาบริหารจัดการวารสารได้ เมื่อได้มีโอกาสปรึกษากับอาจารย์ผู้ใหญ่หลายๆ ท่านก็ได้รับคำแนะนำว่าประวัติศาสตร์ 25 ปีของฝ่ายงานฯ น่าจะเพียงพอที่จะทำให้ถึงเวลาที่ควรต้องแปรสภาพฝ่ายงานฯ ให้เป็น "สมาคมทางวิชาการ" เพื่อให้มีรูปแบบนิติบุคคลชัดเจน มีทีมงานมีสำนักงานบริหารจัดการอย่างชัดเจน โดยยังคงรูปแบบการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมวิชาการด้วยการเวียนกันจัดการต่อไปได้ แต่ให้ตัวสมาคมมีคณะกรรมการที่ไม่เวียนไปตามสถาบัน ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลและเชื้อให้พัฒนาการอื่นๆ เกิดขึ้นได้ง่าย ประเด็นนี้น่าสนใจและน่าจะเป็นไปได้ แต่ผู้เขียนเองก็คงจะตัดสินใจเองไม่ได้คงต้องอาศัยมติจากที่ประชุมหัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม หากเกิดขึ้นได้จริง โดยส่วนตัวผู้เขียนมีความเชื่อว่าจะเกิดเป็นบุญเจดอกใหม่ที่สามารช่วยเพิ่มศักยภาพ และยกระดับคุณภาพงานวิชาการด้านวิศวกรรมอุตสาหกรรมของประเทศต่อไป

ก็คงต้องฝากให้ช่วยกันคิดต่อไปครับ...